

Брич Ярослав Олександрович,
аспірант кафедри приватного права
факультету правничих наук
Національного університету
«Кієво-Могилянська академія»

ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЯ ПОЗА МЕЖАМИ ПРИМІЩЕННЯ СУДУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

10 Інструмент відеоконференції з приміщення іншого суду ¹ запроваджено у цивільному процесі України ще з 2012 р. Водночас у 2020 р. з метою запобігти поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) вже передбачено можливість участі учасників справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів ². По суті, саме екстраординарна ситуація пандемії підштовхнула законодавця до впровадження інструменту, вимога щодо якого вже давно була актуальною з огляду на досягнутий

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції: Закон України від 04.07.2012 р. № 5041-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5041-17#Text> (дата звернення: 27.01.2024).

² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> (дата звернення: 27.01.2024).

технологічний прогрес і який значно підвищив ефективність цивільного процесу.

Найбільшого поширення отримав сервіс відеоконференцв'язку EasyCon. У цій системі потрібно зареєструватися і авторизуватися за електронним цифровим підписом³. Водночас суди проводили засідання і за допомогою додатків Zoom, Skype та інших програмних рішень⁴, які вже не передбачали подібної авторизації. Нині у межах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи впроваджено підсистему відеоконференцв'язку, авторизацію до якої також здійснюють через кваліфікований електронний підпис⁵.

Відповідно до офіційної статистики, кількість «справ, судово провадження в яких здійснювалось у режимі відеоконференції», у місцевих загальних судах першої інстанції за правилами цивільного судочинства становила: у 2020 р. – 4197⁶, у 2021 р. – 6071⁷ і у 2022 р. – 4702⁸. Певне зниження у 2022 р. пояснюється об'єктивним зменшенням як кількості нових справ, що надійшли на

11

³ Інструкція користувача, Київ, 2020. URL: https://vkz.court.gov.ua/vkz_help_uk-ua.pdf (дата звернення: 27.01.2024).

⁴ Фонова О., Чумак Р. Дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах: Аналітичний звіт. С. 8. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/658/2d9/78d/6582d978d0111647272519.pdf> (дата звернення: 27.01.2024).

⁵ ВКЗ, вхід. URL: <https://vkz.court.gov.ua/site/login> (дата звернення: 27.01.2024).

⁶ Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/IV_kvartal_20 (дата звернення: 27.01.2024).

⁷ Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/IV_kvartal_21 (дата звернення: 27.01.2024).

⁸ Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022 (дата звернення: 27.01.2024). Офіційну статистику за 2023 календарний рік станом на 27.01.2024 р. ще не було опубліковано.

розгляд⁹, так і кількості судових засідань саме за присутності учасників справи.

Водночас наведена офіційна статистика, вочевидь, не відображає реальної кількості проведених засідань у режимі відеоконференції. Річ у тім, що учасник справи міг брати участь у кількох судових засіданнях у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів у межах однієї судової справи. Окрім того, загальна кількість ухвал у загальних судах, які розглядають цивільні справи, про задоволення заяви про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів становила: у 2020 р. – 79 292, у 2021 р. – 104 465, у 2022 р. – 87 322¹⁰.

12

Одразу після запровадження воєнного стану в Україні Рада суддів України рекомендувала судам роз'яснювати учасникам справи можливість їх розгляду саме в режимі відеоконференції¹¹. Ця рекомендація є цілком зрозумілою з огляду на безпекові умови та значне переміщення населення як у межах України, так і за кордон.

Однак із 24 лютого 2022 р. постало питання щодо безпеки не лише учасників справи, а й суддів, працівників апарату, інших учасників судового процесу (свідків, пере-

⁹ Про роботу судової системи України в умовах повномасштабної війни та воєнного стану: аналітичний звіт / А. Адамска-Галлант та інші. 2023. С. 29. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/658/57c/3a0/65857c3a09c6c517310751.pdf> (дата звернення: 27.01.2024).

¹⁰ Фонова О., Чумак Р. Дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах: аналітичний звіт. С. 60. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/658/2d9/78d/6582d978d0111647272519.pdf> (дата звернення: 27.01.2024).

¹¹ Усім судам України! PCY опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1261456> (дата звернення: 27.01.2024).

кладачів, спеціалістів, експертів). Зокрема, цілями російської федерації часто є саме цивільні об'єкти. Станом на 25 квітня 2023 р. 12 представників судової системи було вбито (трое суддів і дев'ять працівників апарату суду), а також зруйновано приміщення 15 судів¹².

Ураховуючи, що Цивільний процесуальний кодекс України не передбачає можливості судді, секретарю судового засідання, свідку, перекладачу, спеціалісту, експерту брати участь у судовому засіданні поза межами приміщення суду, постало питання щодо внесення відповідних змін до кодексу.

Чи не першою пропозицією щодо цього був законопроект від 26.04.2022 р. № 7316. Цей проект передбачає, зокрема, запровадження можливості дистанційної роботи секретаря судового засідання в режимі відеоконференції, а також можливість участі свідка, перекладача, спеціаліста та експерта у судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів «в умовах воєнного чи надзвичайного стану в разі виникнення обставин, які зумовлюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці учасників судового процесу»¹³.

Подібні пропозиції містить і законопроект від 13.01.2023 р. № 8358, який, окрім цього, передбачає і запровадження дистанційного доступу суддів до автоматизованої системи документообігу суду для можливості

¹² Про роботу судової системи України в умовах повномасштабної війни та воєнного стану: аналітичний звіт / А. Адамска-Галлант та інші. 2023. С. 17. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/658/57c/3a0/65857c3a09c6c517310751.pdf> (дата звернення: 27.01.2024).

¹³ Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану): проект закону від 26.04.2022 р. № 7316. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1279852> (дата звернення: 27.01.2024).

внесення судових рішень і окремих думок до неї поза межами приміщення суду¹⁴.

10 березня 2023 р. Кабінет Міністрів України вніс до парламенту законопроект № 9090. Відповідно до пояснювальної записки цим законопроектом, зокрема:

- 1) запроваджується можливість проводити судові засідання в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів у порядку, визначеному процесуальним законом, в умовах воєнного чи надзвичайного стану в разі виникнення обставин, які зумовлюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці судді, учасників судового процесу;
- 2) уточнюються окремі приписи Цивільного процесуального кодексу України щодо можливості участі судді, свідка, перекладача, спеціаліста, експерта, секретаря судового засідання у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів;
- 3) запроваджується фіксування судового засідання в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду технічними засобами за допомогою звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, ведення протоколу судового засідання в електронній формі¹⁵.

14

¹⁴ Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів щодо здійснення судочинства під час дії воєнного чи надзвичайного стану та врегулювання спорів за участі судді: проект закону від 13.01.2023 р. № 8358. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1608296> (дата звернення: 27.01.2024).

¹⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному судочинстві: пояснювальна записка до проекту закону від 10.03.2023 р. № 9090. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41530> (дата звернення: 27.01.2024).

Законопроект № 9090 найбільш комплексно урегулює нагальну необхідність запровадження можливості участі суду й усіх учасників судового процесу (а не лише учасників справи) у судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів.

Водночас до певних недоліків законопроекту можна віднести те, що не будь-яке судове засідання в умовах воєнного чи надзвичайного стану можна буде проводити в режимі відеоконференції, а лише за «обставин, які зумовлюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці судді, учасників судового процесу». Також суд повинен буде постановляти нову ухвалу під кожне нове судове засідання. Це може ускладнювати процес у тих справах, де немає заперечень проти розгляду усіх можливих судових засідань у певній справі у режимі відеоконференції. Окрім того, законопроект № 9090 пропонує проводити судові засідання в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів лише за наявності технічної можливості розгляду справи за матеріалами в електронній формі. Утім, не у всіх судах матеріали паперових справ переведені в електронну форму.

15

Поки що жоден із наведених вище законопроектів не розглянуто парламентом.

Окремо хочемо зауважити, що Європейська комісія з питань ефективності правосуддя вказувала на те, що питання дистанційної участі суддів і секретарів судів у судових засіданнях є «не менш політичним, ніж юридичним»¹⁶. Ця комісія також зауважила, що дистанційна участь суддів

¹⁶ Аналіз законодавчих ініціатив щодо удосконалення законодавства України з питань здійснення судочинства в дистанційному (онлайн) режимі в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Жовтень 2022. С. 17–18. URL: <https://rm.coe.int/analysis-of-legislative-initiatives-regarding-judicial-proceedings-in-/1680a99fbf> (дата звернення: 27.01.2024).

і секретарів істотно не впливає на відправлення правосуддя з погляду дотримання гарантій, встановлених Європейською конвенцією з прав людини, тимчасом як причини такої участі під час війни добре зрозумілі¹⁷.

Отже, відеоконференція поза межами приміщення суду вже зарекомендувала себе як інструмент забезпечення ефективності цивільного процесу в умовах воєнного стану для учасників справи. Очевидно, що на законодавчому рівні якомога скоріше цей інструмент має бути поширено і на суддів та інших учасників цивільного процесу. І тут питання не лише в підвищенні ефективності, а й у забезпеченні безпеки всіх учасників судового процесу в умовах воєнного стану.

¹⁷ Там само. С. 19.